

Mark van Esdam: Uitzonderingen zijn uitzonderingen

Laat een gehoor van zeg honderd personen het meervoud van het woord bureau opschrijven. Meer dan driekwart van de schrijvers spelt het woord verkeerd. Ik heb de proef op de som genomen. U kunt het ook doen.

Waarom zoveel fouten? De eerste analyse die ik maakte was naar de soorten fouten. Er zijn verschillende soorten te ontdekken.

De eerste soort is de foute moderne spelwijze: *buro's. Deze groep is nog niet op de hoogte van de afschaffing van voorkeur- en toegestane spelling of schrijft nog puur op het gehoor, zoals we ook zien bij kinderen die net gaan schrijven.

De tweede soort fout is het schrijven van het Franse meervoud van het woord: *bureaux. Deze mensen redeneren: als het woord een Franse herkomst heeft, zal het ook wel de Franse meervoudsuitgang hebben, zoals mussea de Latijnse meervoudsuitgang heeft, celli de Italiaanse en Pappenheimer de Duitse.

Verreweg de meest gemaakte fout is de schrijfwijze met een apostrof, waar die niet nodig is: *bureau's. Navraag leert dat deze schrijfwijze zo vaak voorkomt, omdat op school geleerd is dat je een apostrof gebruikt als een woord op een klinker eindigt. Bureau eindigt op een klinker, de u en dus moet je een apostrof schrijven. In veel gevallen gaat die regel op, maar in veel gevallen ook niet. Dus is het een waardeloze regel. Een regel met te veel uitzonderingen werkt alleen verwarrend.

Het vreemde is, dat in de didactiek van de spelling deze regel helemaal niet nodig is. Het is een regel die voor een uitzonderingssituatie geldt. Daarboven staat de algemene regel. Die luidt:

'Bij woorden die een -s als meervoudsuitgang schrijven we de s vast, tenzij er een raar woord ontstaat, dan gebruiken we een apostrof.'

Dus:

vogel	vogels
kussen	kussens
herder	herders
café	cafés
bureau	bureaus
pyjama	pyjama's
	omdat je anders *pyjamas krijgt
piano	piano's
	omdat je anders *pianos krijgt
paraplu	paraplu's
	omdat je anders *paraplus krijgt.

In de praktijk van het lesgeven besteden we blijkbaar meer aandacht aan uitzonderingen dan aan het algemene geval. Iedereen kent de uitzonderingsregel, terwijl de algemene regel onbekend is.

Iets soortgelijks doet zich voor bij de spelling van de werkwoordsvormen.

Zodra je begint over de spelling van de werkwoordsvormen, is er altijd wel iemand die HET KOFSCHIP roept. Werkwoorden en het kofschip zijn een onlosmakelijke eenheid. Op school is altijd veel aandacht besteed aan het kofschip, dus die kreet zit er bij ieder goed in.

Maar 't kofschip is slechts een ezelsbruggetje om een bepaalde uitzondering in de algemene regelgeving van de werkwoordsvorming gemakkelijk te onthouden. Bovendien een uitzondering die maar zeer beperkt voorkomt en nauwelijks tot problemen leidt. Alleen in het geval dat de stam van het werkwoord eindigt op een -t wil er wel eens een probleem zijn (schrijf je nu trachtte of trachte?). In andere gevallen twijfelt niemand: werkte en maakte schrijft iedereen foutloos.

In de didactiek zou de aandacht meer gericht moeten zijn op de algemene regels dan op de uitzonderingen. Dat houdt in dat bij het aanleren van de spelling van de werkwoordsvormen in eerste instantie alleen die werkwoorden moeten voorkomen die zich keurig volgens de algemene regels gedragen. Pas als dat is ingeslepen, moet de docent met enkele kleine uitzonderingen komen. 't Kofschip is

er een van. Die uitzondering is gemakkelijk te verklaren en te begrijpen.

Ik heb deze methode van aanpak toegepast bij een korte MBO-opleiding voor medewerkers van de Rabobank. In een module van negen weken besteedde ik zes weken aan het algemene schema. Pas in de zevende les kwam ik met 't kofschip.

De toets na de negende week leverde een verrassend goed resultaat op. Bijna de hele klas scoorde een hoog cijfer. Enkelen scoorden een tien. De leukste opmerking was die van man die zei: 'Ik heb vijfenveertig jaar niets begrepen van die werkwoorden en nu scoor ik een tien.'

De resultaten met deze groep maken duidelijk, dat uitzonderingen uitzonderingen zijn en als zodanig moeten worden beschouwd. Wij moeten ons richten op de algemene regels. Die maken de spelling minder lastig dan gedacht.

ADRESSEN AUTEURS

Cathy Berg
VMBO Nieuw Rotterdam,
locatie Borgerstraat
Postbus 6741
3002 AS Rotterdam

Mark van Esdam
Julianaweg 20
3535 VG Utrecht

Manja Heerze
Uitgeverij Zwijsen
Postbus 805
5000 AV Tilburg

Bas Kastein
Centrale Opvang Vluchtelingen
Loolaan 44
7315 AC Apeldoorn

Evelyn Plagman
Centrale Opvang Vluchtelingen
Loolaan 44
7315 AC Apeldoorn

Mirjam Tuinder
Korenbloemstraat 56
5025 PT Tilburg

Geert van de Ven
Centrale Opvang Vluchtelingen
Loolaan 44
7315 AC Apeldoorn